

LA RERAGUARDA A SABADELL DURANT LA GUERRA GRAN

M. CONCEPCIÓ MARCÉ ESPUÑES

El 7 de març del 1793 la Convenció francesa declara la guerra al rei d'Espanya, començant així l'anomenada Guerra Gran. Aquesta finalitza el 22 de juliol del 1795 quan se signa la pau franco-espanyola.

La Guerra Gran pren per escenaris les terres del Rosselló, la Cerdanya, la Vall d'Aran i l'Empordà; però, al costat d'aquests llocs que van viure la guerra directament, no cal oblidar l'existència d'unes viles catalanes que des de la reraguarda van patir els efectes de la guerra. Un exemple, prou interessant, d'aquesta reraguarda el constitueix la vila de Sabadell.

LA IMMIGRACIÓ

Fruit dels esdeveniments revolucionaris de l'Estat veí, onades de francesos arribaven a Catalunya a la recerca d'un refugi. Entre aquestes onades cal esbrinar-ne una de caire civil i una altra de caràcter religiós. És aquesta última la que va assolir un cert protagonisme a Sabadell.

EXORTACIÓ ZELOSOSA ALS CATALANS.

Catalá despertat: Corra depressa à detener un Enemich, que orgullós per haber romput las trincheras que lo aturaban à la falda dels Pirineus, y per haberse apoderat de la famosa Fortaleza de Figueras, se abansa atrevit pera subjectarte à la sua mala lley, y destruhirte enterament. Mira que ve à despullarte de tos bens, à arrancarte dels braços los fills, à trastornar lo Govern, y à convertir la Christiana Religió en la mes escandalosa impietat: En una paraula; lo Exercit Francés preten renovar en Catalunya las mes injustas violencias, y las mes horrendas abominacions que en las passadas centurias cometeren los Moros, que la inundaren. Desperta pues, y ves volant al Camp de Batalla pera destorbarlo de executar aquestos mals projectes: Desembayna la espasa pera resistir à la sua: presentali animós lo pit, y no temias, que ja te cubrirá de un Escut impenetrable lo Rey del Cel, per honra del qual pelcas. Qué; per ventura ara que defensas una Causa tan Sagrada serás menos valent, que al principi de aquesta centuria, quant purament per interessos de la terra combatias ab aqueix mateix Enemich? Quant li feyas perdre un numerós Exercit en lo Ampurdà, lo escarmentabas debant las murallas de Gerona, lo atacabas à cos descubert, obligantlo à deixar los puestos mes fortificats; y sitiante finalment lo precisabas à rendirte Plazas fortissimas que ocupaba en esta Provincia? Recordat Catalá, que may has consentit francament al Frances pisar los camps del Principat; sinó que sempre, y en tot lloch li has disputat lo pas, incomodantlo, atacantlo, embestintlo, y matantlo à cada punt. Bon Deus! ara que peleam per vostre honra permetreu, que nos faltia aquell valor, que donabau à nostres antepassats, quant peleaban per sos propis interessos! Nos avergonyim, Senyor, de veure que los partidaris de la mentida fan mes esforços que nosaltres que sostenim la veritat: nos cau

Exhortació pamfletaria de catalans imprès a Corvera l'any 1795.

L'emigració eclesiàstica comença a produir-se l'estiu del 1791; però, serà més intensa a partir de la segona meitat de l'any 1792.¹

El 9 d'octubre del 1792 va arribar a Sabadell En Carles de la Cropte de Chantérac, bisbe i comte d'Alet a França. Aquesta és la més alta dignitat religiosa que s'estableix a la vila. El bisbe d'Alet no havia vingut sol, l'acompanyaven el tresorer de la catedral, un metge i un ajudant de cambra. Amb aquesta arribada de francesos emigrats s'encetava a la vila de Sabadell l'emigració eclesiàstica.

Un nombre considerable de sacerdots francesos van passar per Sabadell. En can-

vi, d'altres s'hi van establir mentre esperaven el dia per poder retornar a França. A fi i efecte de poder controlar aquests estrangers que romanien a les nostres terres, les autoritats espanyoles van ordenar la revisió de les matrícules d'estrangers. Gràcies a aquesta documentació sabem quants estrangers acollia Sabadell en aquells anys. De les dues matrícules que dispo, coneixem que el 12 d'agost del 1791 solament hi havia tres estrangers residents a la vila, mentre que el 25 de febrer del 1794 n'hi havia dos, i tretze de transeünts. Els tretze estrangers transeünts són tots capellans. A més a més, aquesta matrícula esmenta els noms de quatre religiosos que per haver

Soldat de rengle francès de principis del segle XIX.

mort, o bé, per haver anat a viure en un altre lloc no són a la vila. En el quadre I he intentat de mostrar alguns dels noms d'aquests capellans i la seva procedència. De la lectura del quadre queda palès un cert predomini, a la vila de Sabadell, d'estrangers procedents d'un lloc concret de França: la diòcesi d'Alet. D'altres procedien de Cahors, Mirapoix, Narbona, Tolosa, etcètera.

Un aspecte que no cal oblidar és saber com van anar les relacions entre la clerecia sabadellenca i la clerecia immigrada francesa. La documentació de l'època ens deixa veure com les relacions entre el bisbe d'Alet i la clerecia local foren bones, és a dir, En Carles de la Cropte de Chantérac va gaudir sempre del respecte i de l'estimació que li professaren els sabadellencs i no se li deixaren de fer mai els honors que corresponien al seu càrrec. En canvi, les relacions entre els sacerdots sabadellencs i els francesos van estar plenes de topades. Els capellans sabadellencs sempre tenien un recel envers els estrangers. Són bastants

els exemples que ens ho confirmarien. Podem citar una de les primeres topades amb els capellans francesos, documentada el mes de maig del 1793. L'incident es produïa quan els francesos volien participar a la professó de Corpus de la vila; però, automàticament són rebutjats pels sacerdots caputxins. Davant el fet i d'una manera prudent

els francesos, per evitar alteracions i disputes, deixen de participar-hi. Antoni Bosch i Cardellach, persona coetània als esdeveniments, escriu: "(...) Los sacerdotes francesos de esta villa se havian mogut per anar a la professó del dia de Corpus. Ho saberen los Caputxins i participaren a la Rt Comunitat de la Parroquia que de ningun modo los cediran la preferència en la professó (...)"² En el cor de tots aquests sacerdots francesos hi havia l'esperança de poder retornar en un futur pròxim al seu país. Un cop la tempesta començava a cedir, molts d'ells van decidir de retornar. D'aquesta manera a començaments del 1796 marxen de Sabadell diversos rectors francesos. Cal dir que aquests retorns es faran a poc a poc, i un dels últims en marxar serà el rector Guillem Climent Raymond que deixa la vila el novembre del 1800. Al costat d'aquests que retornaven, no hem d'oblidar l'existència d'aquells que van deixar les seves despulls a casa nostra. Recordaré un cas digne de menció: el bisbe d'Alet, Carles de la Cropte de Chantérac, que va morir a Sabadell el 27 d'abril del 1793.³ Al costat de l'emigració eclesiàstica va produir-se una immigració civil. El protagonis-

QUADRE I

PROCEDÈNCIA D'ALGUNS ECLESIASTICS IMMIGRATS	
Carles de la Cropte de Chantérac	Alet
Pere Bernat d'Arcens	Alet
Guillem Font	Alet
Antoni Niveduab	Alet
Esteve Lucet	Alet
Guillem Climent Raymond	Alet
Josep Queya	Cornella
Joan Fris Rous	Mirapoix
Enric de Lunel	Montpeller
Rafael de Cassaigno	Tolosa
Francesc de Esse	Tolosa

me que va tenir aquesta immigració civil a Sabadell fou molt escàs. Només cal destacar, el 20 de juny del 1794, la vinguda del tinent coronel Anton Pontic i Descallar que fou, sense cap mena de dubte, la més alta dignitat que s'estableix a Sabadell. L'estada de dit tinent coronel fou molt curta perquè al cap de mig any d'haver-se refugiat a la vila va morir.

LA IDEOLOGIA

Durant la Guerra Gran existeix un cert temor que es difongui la ideologia revolucionària, és a dir, la propagació d'idees a favor de la llibertat francesa. Sabadell, com la resta de l'Estat espanyol, veurà créixer aquest perill amb l'arribada dels immigrants francesos. Aquests són vistos per part de les autoritats catalanes com un possible focus d'infecció. D'aquí, el fet que s'adopti una sèrie de mesures encaminades a controlar els moviments dels francesos residents i transeünts. Tal com ja hem vist anteriorment, Sabadell fou una vila que va acollir una bona quantitat de sacerdots francesos; però, aquests veuran limitades les seves activitats religioses en prohibir-los: celebrar la missa i confessar els feligresos. Els sabadellencs sentien envers els francesos una certa antipatia. Els escrits de les

actes municipals de Sabadell, sovint, qualifiquen els francesos de "impíos"⁴ i se'ls culpa dels sofriments que té la vila; per exemple són responsables de què els sabadellencs passin gana.

Les autoritats sabadellenques, per tal de poder anar temptejant la situació, recorren a l'ajut que els poden dispensar els clergues locals. Lluís Roura considera que els diversos escrits entorn de la Guerra Gran posen de manifest, de manera explícita, la importància del clergat com a element d'intermediació fidel i imprescindible.⁵ Un exemple prou il·lustratiu és: "(...) se hallaban ya formadas las listas del vecindario de esta villa i su termino (...) cuyas listas estaban prontas a firmar el Rdo D. Seguismundo Campdepados Pbro y el Rector de la Iglesia parroquial de esta villa con cuya intervención se habian formado (...)"⁶.

També és normal de trobar documents on el rector de la vila inculqui als seus feligresos, constantment, la necessitat de defensar la nostra religió i la nostra pàtria davant l'atac francès. En alguns dels paràgrafs dels acords municipals podem constatar un ambient ple de tensions: "(...) El Rdo Sr Rector animó y exito el celo de todos manifestandoles quanto urgia el defender nuestra Religión y Patria y libertarlas del saqueo de la profanación y destrucción que nos llevarían los franceses (...)"⁷

ELS VOLUNTARIS

L'Ajuntament de Sabadell té notícia que s'ha declarat la Guerra amb França el dia 29 d'abril del 1793. Un cop es té coneixement que la guerra ha començat, la vila aporta voluntaris.

La historiografia sobre la Guerra Gran fins ara ha coincidit en assenyalar el gran entusiasme del poble català, un entusiasme, fins i tot, delirant.⁸ Però, caldria qüestionar si realment es tracta d'una guerra popular com fins ara els historiadors han afirmat. Pierre Vilar critica les posicions habituals dels historiadors sobre la popularitat de la guerra de la següent manera: "(...) si hom ha hagut de reclutar l'exèrcit català amb els procediments clàssics dels reclutadors del segle XVIII i amb els diners dels clergues, dels nobles i dels burgesos, ¿on és el patriotisme popular?"⁹

Si haguéssim de jutjar el cas de la vila de Sabadell veiem que molts dels voluntaris que es presenten ho fan perquè hi ha algú que els paga. Per exemple, el 13 de març del 1793, Sabadell presenta un soldat anomenat Joan de Anton.¹⁰ Aquest soldat és pagat per dos metges: dos cirurgians i dos apotecaris. Un cop s'ha presentat el primer voluntari, en els dies següents al 13 de març, altres sabadellencs d'extracció social benestant: fabricants, clergues... es reuni-

ren a fi i efecte de pagar soldats pel seu compte. Concretament, el dia 14, 15, 18 i 20 de març s'enrolen diversos soldats. A vegades es dona el cas que uns quants carers paguen un soldat, per exemple el 18 de març les persones del barri del carrer de Sant Quirze, Gràcia i de la Rosa enrolen un soldat per 45 duros.

Un fet que crida l'atenció es observar com tots els voluntaris són, generalment, nois joves, l'edat dels quals oscil·la entre els 15 i els 18 anys.

De tot això podem deduir que si alguns d'aquests nois no haguessin rebut cap tipus de remuneració, potser mai no s'haurien presentat voluntaris.

ELS SERVEIS DE GUERRA

Una vegada es tingué notícia de la declaració de la guerra amb França van venir els serveis de guerra. Des de la reraguarda, els sacrificis de Sabadell en serveis de guerra —al·lotjaments i bagatges— foren enormes donada la seva situació geogràfica en un lloc de pas de l'exèrcit que combatia a la Cerdanya.

Com que Sabadell era una vila molt concorreguda en aquells moments es veié obligada a allotjar moltes tropes. En el quadre II he fet una relació dels diferents regiments que s'allotgen a Sabadell. D'aquesta manera podem fer-nos una idea aproximada del gran nombre d'homes i de cavalls que vingueren, i podem deduir l'enorme sacrifici que va suposar per als sabadellencs d'allotjar dites tropes.

Pel que fa al temps d'estada d'aquests regiments, aquest fou escàs, ja que alguns solament van estar-s'hi tres o quatre dies; d'altres, però, uns quants mesos.

Cal ressenyar que l'estada d'aquests soldats i els seus cavalls va empobrir l'economia sabadellenca i l'Ajuntament, en més d'una ocasió, manifesta les dificultats per allotjar els nous regiments que van arribar a Sabadell. Així, per exemple, tenim constància en els acords municipals del dia 11 de desembre del 1793, de la impossibilitat d'allotjar els 140 homes i 8 oficials del Regiment de Cavalleria d'Espanya perquè la vila no té lloc material on allotjar-los. L'Ajuntament de Sabadell demana al Comandant General: "(...) se suplicase los enviase a los cuarteles de Martorell o alojarse a Caldas, Olesa, Esparraguera, u otras poblaciones en que no hay tropa i serian más bien asistidos por la comodidad i abundancia de víveres, forrajes i proporciones que escasean en esta villa, donde deberian alojarse en las

QUADRE II

RELACIÓ DELS REGIMENTS QUE S'ALLOTGEN A SABADELL

Dragons de Villaviciosa
Regiment de Dragons d'Almansa
Regiment de Cavalleria d'Espanya
Regiment de Calatrava
Regiment de Dragons de Numància
Regiment del Príncep
Regiment de Savoia

*casas de los vecinos que ya de otra parte estan sumamente fatigados de tan multiplicados bagages i alojamientos (...)*¹¹

Durant tot el temps que dura la Guerra Gran, és freqüent trobar documents com l'anterior.

És fàcil endevinar com els allotjaments van portar Sabadell a una situació exasperant perquè el menjar escasseja i moltes de les cases de la vila eren plenes d'homes i de cavalls. S'afegí a tot aquest panorama la necessitat de prestar bagatges.

La notícia del primer bagatge que va prestar la vila data del dia 31 de març del 1793. Aquest primer bagatge ja comportarà una sèrie de disputes entre la vila i les autoritats. Un exemple d'això és la documentació que, actualment, es conserva referent a la disputa amb Mollet sobre bagatges.¹²

El mes de febrer del 1794 el general Baños va decretar que tothom estava obligat a prestar bagatges. Però, malauradament, aquesta ordre no va ser obeïda per tots els habitants de la vila. Les persones que fins aleshores havien gaudit d'estar exemptes de prestar dit servei s'hi continuaven considerant, fet que repercutí en la resta dels sabadellencs.

En conclusió, servir continu i incessants bagatges, i l'allotjament de molts regiments durant la Guerra Gran va tancar l'esperit a un poble que, des de la reraguarda, fou testimoni dels esdeveniments.

EL SOMETENT

El 6 de maig del 1794, el comte de la Unió implanta el sometent, dissolt per Felip V. El capità general, des del quarter general de Figueres, en redacta la normativa i la fixa en 18 punts. Segons aquesta ordre calia que anessin a sometent tots els homes d'edats compreses entre els quinze i els quaranta anys.¹³ Ara bé, d'aquests hi havia dos grups que en quedaven exempts. El primer era format pels malalts retinguts al llit i impossibilitats per declaració del metge. El segon grup el composaven aquelles persones que per la seva professió no podien concórrer al sometent, és a dir, per tenir oficis incompatibles amb aquest servei. Dins aquest últim bloc podem trobar: l'apotecari, el cirurgià, el clavari del Cadastre, els diputats del Comú, el nunci, els regidors... Enfront d'aquesta normativa l'Ajuntament confecciona les llistes de les persones útils per a les armes. En aquestes llistes es detallava els homes útils per a les armes i els inútils —quadre III— i també s'hi indicaven les activitats laborals d'aquests individus —quadre IV.

Les llistes estudiades fixen un total de 489 persones.

Al llarg de la Guerra Gran són bastants els sometents que marxen de Sabadell. Un cop instaurat el sometent —6 de maig del 1794—, la vila prepara ja el primer que actuarà en aquesta guerra, el qual marxarà en el dia 14 de maig del 1794. Aquest primer sometent havia de ser format per la quarta part dels veïns, ja que a Sabadell hi ha 489 veïns, i li corresponia, per tant, 110 homes. Uns dies abans d'anar-se'n, l'Ajuntament de la vila, els comissionats de la comunitat i una Junta del Rector, entre d'altres, van deliberar sobre la manera com podia funcionar millor aquest sometent de 110 homes. En una reunió posterior va discutir-se quina quantitat de diners es pagaria als homes per aquest servei. Aquest tema va despertar a la vila fortes disputes.

QUADRE III

HOMES EN EDAT D'ANAR A SOMETENT

	Solters	Casats
Bons	87	305
Inútils	7	62
Incompatibles	7	21
TOTAL	101	388

El primer sometent de la vila va produir molta sensació i gairebé tothom va assistir a la seva marxa. Ens ha arribat fins als nostres dies el testimoni d'un home coetani als esdeveniments: es tracta d'un petit escrit d'Antoni Bosch i Cardellach, on és copsat magistralment l'actitud desconsolada de les dones que restaven a la vila i l'actitud dels pobres homes que marxen a lluitar: "(...) La plasa era plena de gent. Las donas ploraban, cridaban moltes sens consol, pero los del somaten marxaren alegres, precehits del Rnt Josep Puigjaner (...)”¹⁴

Dins aquest apartat dedicat a parlar del sometent hem d'ocupar-nos dels cantons de sometent. El governador militar i polític de la ciutat de Mataró, Pedro Tirrell, va ordenar el 20 de maig del 1794 que es dividissin per cantons els pobles del Corregiment de Mataró. El Corregiment de Mataró es dividí en XI cantons i segons aquesta ordre superior Sabadell es convertí en cap del cantó desè. Mentre passa tot això a Sabadell, la Guerra Gran adquiria cada cop més violència, els francesos entraven per la Vall de Ribes i amenaçaven invadir la Plana de Vic. Davant aquests esdeveniments era necessari que, des de la reraguarda, viles com la de Sabadell donessin un cop de mà a la situació. Arrel d'això les autoritats de Mataró van fer una ordre perquè es reunís tota la gent possible dels sometents del Corregiment de Mataró per anar cap a la Plana de Vic i Ripoll. D'aquí que la vila de Sabadell es vegi obligada a fer —el 16 de juny del 1794— un sometent extraordinari, del qual podem ressenyar tres característiques: la primera és que aquest era compost per vint homes que hi romandrien per espai de quinze dies. En segon lloc, calia donar a cada un dels seus membres el suplement diari d'una pesseta. El tercer i últim tret, s'estableix que en cas de malaltia d'alguna de les persones que l'integren ha de ser traslladat, acompanyat i curat a càrrec del fons del sometent. Però, aquest sometent extraordinari que actuaria a la Plana de Vic i el que, normalment, actuava a l'Empordà venia a agreujar la pobre economia sabadellenca. Aquesta actitud és una mostra de la bona voluntat de la vila a contribuir tant com podia al bon desenvolupament de la Guerra. El fet que gairebé tots els sometents que s'enviaren durant la Guerra Gran es dirigissin a l'Empordà va suscitar la idea d'intentar establir-ne un de fix a aquelles terres. La proposta consistia en prendre voluntaris de l'Empordà que, cobrant mig duro cada dia, ocupessin el lloc dels sabadellencs. Per realitzar això es comptava amb l'ajut de: "(...) el Rdo. Don Juan Salgueda, Pbro. natural de Olot y Comandante del 16 batallón

QUADRE IV

ACTIVITATS LABORALS DELS SABADELLENCS		
Activitat	N.º d'homes	Percentatge
Administrador	1	0,20
Albarder	2	0,41
Afilador	1	0,20
Apotecari	3	0,62
Artesà	5	1,02
Bracer	107	21,88
Boter	2	0,41
Cirurgià	3	0,62
Comerciant	2	0,41
Confiter	1	0,20
Corder	10	2,04
Espardenyer	8	1,63
Fabricant de draps	24	4,91
Ferrer	4	0,82
Forner	2	0,41
Fuster	9	1,84
Manescal	1	0,20
Mestre de carros	3	0,62
Metge	2	0,41
Moliner	1	0,20
Pagès	48	9,81
Paleta	8	1,64
Paperer	7	1,43
Paraire	75	15,34
Pastor	3	0,62
Passamaner	1	0,20
Pobre	2	0,41
Pregoner	1	0,20
Quincallaire	1	0,20
Retorcedor	3	0,62
Sabater	6	1,23
Sagristà	1	0,20
Sastre	10	2,04
Teixidor	73	14,93
Traginer	46	9,40
Taloner	1	0,20
Tintorer	2	0,41
Tonedor	10	2,04
TOTAL	489	

Miquelet de 1793.

de otros somatenes havia ofrecido hallar hombres en el Empurdan (...) se acordo que se comisionase a Lorenzo Junca sobrino del Rdo. i el Ilustre Sr. Don Francisco Junca Canónigo de la Santa Iglesia Catedral de Gerona, el qual pasase al Empurdan como a comisionado del Ayuntamiento (...)»¹⁵ Però, aquesta idea va fracassar i la vila va continuar enviant gent fins a les darreries de la guerra.

Com a conclusió, l'article ens ha permès aproximar-nos a alguns dels efectes que van incidir sobre Sabadell a causa de la Guerra Gran. L'acollida de bastants immigrants francesos; el temor constant a la propagació d'idees a favor de la llibertat francesa; l'adolescència dels voluntaris; els continus i incessants allotjaments i bagatges deguts a la situació geogràfica de la vila; el sometent, que suposava mantenir un grup de població en peu de guerra, són alguns dels efectes, que hem resseguit, d'una vila que des de la rera guarda viu la Guerra Gran.

NOTES

1. Jaume Sobrequès i Callicó, *La immigració francesa a Arenys de Mar a finals del segle XVIII (1791-1798)*, Anales del Instituto de Estudios Gerundenses, vol. XVII, Girona, 1964-1965, p. 423.

2. Antoni Bosch i Cardellach, *Memoorias de Sabadell. 1787-1804*, Arxiu Històric de Sabadell, 1944, p. 135.

3. Les despulles mortals del bisbe d'Alet foren enterrades a l'església de Sant Feliu de Sabadell; però, malauradament, la tomba fou profanada dues vegades. La primera vegada, el 27 de juliol del 1909 durant la Setmana Tràgica, i la segona profanació el juliol del 1936. Actualment, dins l'església de Sant Feliu de Sabadell una làpida de marbre recorda l'estada del que fóra l'últim bisbe d'Alet per a la vila.

4. Arxiu Històric de Sabadell, *Actes-16*, 18 d'abril del 1793.

5. Lluís Roura i Aulinas, "Poders i mentalitats: anotacions entorn de la intermediació cultural, a la Catalunya del segle XVIII", dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, p. 622.

6. AHS, *Actes-16*, 18 de març del 1795.

7. AHS, *Actes-16*, 11 de maig del 1794.

8. Miquel dels Sants Oliver és un dels historiadors que posa èmfasi en el caràcter popular de la Guerra Gran en el seu llibre titulat: *Catalunya en temps de la Revolució francesa*, Barcelona, 1917.

9. Pierre Vilar, "Ocupació i resistència durant la Guerra Gran i en temps de Napoleó", dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII*, Barcelona, 1973, p. 107.

10. AHS, *Actes-16*, 13 de març del 1793.

11. AHS, *Actes-16*, 11 de desembre del 1793.

12. AHS, *Capsa de defensa 1368-1799*, Registre 7.1.3., 1793. Bagatge a Mollet.

13. AHS, 1794 *Somaten*, Registre 5.325, 6 de maig del 1794.

14. Antoni Bosch i Cardellach, *Memoorias de Sabadell. 1787-1704*. AHS, 1944, p. 156.

15. AHS, *Actes-16*, 22 d'agost del 1794.